

Cuprins

<i>Prefață</i>	9
I.	13
II. VOCABULAR (Termeni și concepte teoretice)	15
• Ruină	15
• Ruinenlust (Ruin lust)	16
• Nostalgie.....	17
• Ruinofilie.....	18
• Ruină atipică	19
• Ruins in reverse	20
• Ruina falsă.....	21
• Ruin Porn(ography).....	21
• Valoarea ruinei și ruinele anticipate	24
• Ruinanță	26
III. SCURTĂ CRITICĂ A BIBLIOGRAFIEI TEMATICE	29
IV. ASPECTE GENERALE	37
• Caracteristici.....	37
• Cauze.....	41

• Categorii	47
V. CONDIȚIA RUINEI	53
• Ruina – Categorie arhitecturală sau condiție?	53
• Autenticitatea ruinei	54
VI. ESTETICA RUINELOR	69
• Scurtă istorie	69
• Estetica ruinei în context contemporan	73
VII. COMUNISMUL ȘI RUINELE SALE	81
• Arhitectura perioadei comuniste în România	81
• Atitudini actuale	97
• Revalorificare	98
• Potențialul ruinei: sfârșit sau nou început?.....	100
• Conversia.....	101
• Exemple de administrare a moștenirii arhitecturale	103
VIII. CASELE DE CULTURĂ DIN PERIOADA COMUNISMULUI, ATUNCI ȘI ACUM	111
• Casele de cultură	111
• Programul condus de Emil Barbu Popescu	112
• Casa de Știință și Tehnică pentru Tineret Giurgiu	119
CONCLUZII	123
<i>Bibliografie</i>	125
<i>Webografie</i>	129

I.

Tema ruinelor este una complexă, dezvoltată multidisciplinar, ea oferind posibilitatea studiilor abordate din mai multe perspective. Tema ruinei poate fi cercetată din punctul de vedere al arheologiei – cercetările de acest tip având de cele mai multe ori scopul reconstituirii formei și funcțiunilor inițiale – dar ea poate fi studiată și din punct de vedere filosofic, sociologic, istoric și, nu în ultimul rând, estetic. Și nu numai că tematica ruinelor acoperă o extinsă suprafață din cadrul domeniilor care o cercetează, dar ea ocupă și o extinsă „suprafață” temporală, ruinele constituind un subiect fascinant încă din Renaștere.

Parcurgând în ritmul permis de dimensiunea lucrării această lungă istorie, capătul de perspectivă al acesteia este alcătuit din moștenirea arhitecturală a unui trecut recent, dificil și încă greu de administrat, o semnalare motivată atât de ineficiența și incapacitatea cu care aceste clădiri sunt administrate, cât și de atitudinile care oscilează între negare, uitare și indiferență. Asumarea acestei moșteniri pare să fie un lucru evitat în mod conștient. Însă trecutul nu poate fi șters, așadar trebuie să învățăm să ne apropiem acest bagaj istoric edificat și să învățăm să lucrăm cu trecutul fără a-l minimiza, a-l distorsiona sau a-l blama, dar nici a-l glorifica sau celebra. Acceptarea, poate resemnată, este singura metodă prin care putem înainta.

II. VOCABULAR

(Termeni și concepte teoretice)

• Ruină

Termenul *ruină* definește un edificiu care a fost lipsit de orice utilitate funcțională și care a fost supus unui proces de degradare. Acesta poate fi unul lent, cauzat de trecerea timpului, lipsei de întreținere, intemperiilor, neglijenței, sau poate fi unul brusc, cauzat de evenimente catastrofice (fie ele de origine naturală sau umană).

În general, ruina este văzută ca punctul final al traiectoriei unui edificiu. Ceea ce încercăm să subliniem, așa cum o fac și Karen Dale și Gibson Burrell în *Disturbing structure: Reading the ruins*, este faptul că, deși *relația dintre clădiri și ruine pare să fie o antiteză*¹, ea este una mult mai complexă decât ne-am imagina, iar ruina poate avea potențialul unui nou început, în ciuda faptului că ea pare să ne vorbească numai despre distrugere, colaps și finalul relației dintre structură și funcțiune.

Ruina, suspendată în timp, regăsindu-se *între* trecut, prezent și viitor, are puterea de a întruchipa *un trecut ale cărui rămășițe trăiesc în prezent și au un impact asupra viitorului*, ceea ce face ca ruina (mai cu seamă cele produse de evenimente precum războiul) să reprezinte timpul care *nu este istoric, ci traumatic*.²

---

¹ Dale Karen, Burrell Gibson, *Disturbing structure: Reading the ruins*, Routledge, 2011, p. 108.

² Dillon Brian, *Introduction/ A Short History of Decay, Ruins*, MIT Press, London, Cambridge Mass, 2011, pp. 12-18.

Ruinele sunt profund ambigue, deținând o potență multiplă, conflictuală. Ruinele sunt în permanență într-o relație tensionată cu arhitectura. Sunt complexe și multifacetate, sunt în prezent, dar aparțin trecutului, exprimând o ambivalență între materialitate și transcendență.

Cel mai adesea însă, ruina nu reprezintă punctul final al unei construcții, ci o nouă formă ce are capacitatea de a da naștere unor noi procese. Ruina nu este finalul, ci este mai curând un nou (posibil) început. *Ruinele reprezintă organizare, dezorganizare și reorganizare în același timp. Ruinele sunt o lipsă melancolică – a ceea ce ar fi putut fi – dar ruinele sunt de asemenea prezența a ceea ce a fost, ce este și ce ar putea să fie în viitor.*³

• Ruinenlust (Ruin lust)

Este un termen care descrie preocuparea umană pentru ruine, definit astfel de Rose Macauley în *Pleasure of Ruins* (1953)⁴. Una dintre caracteristicile acestei obsesii este, desigur, valorizarea vechiului (regăsită și în roman-tism). Sentimentul caracteristic *Ruinenlust* privește călătoriile permise de ruină, meditația temporală și spațială care fac ruina să fie un lucru în și al istoriei; un lucru prin care ne antrenăm și remodelăm trecutul și un puternic obiect cu care am putea modela viitorul.

Fascinația pe care ruinele o exercită provine din puterea lor de a materializa tensiunile dintre *temporalitate și spațialitate, supraviețuire și degradare*.

Ruinenlust presupune atât contemplarea ruinei, cât și completarea ei imaginară, acesta fiind și un truism al teoriei ruinei. Deoarece ruinele sunt incomplete, *fiecare spectator este forțat să suplinească piesele lipsă din propria*

---

³ Dale Karen, Burrell Gibson, *Disturbing structure: Reading the ruins*, Routledge, 2011, p. 120.

⁴ Macaulay Rose, *Pleasure of Ruins*, Weidenfeld and Nicolson, London, 1953.

imaginație.⁵ Ruinenlust reprezintă astfel *eternul apetit pentru ruine care consumă febrila și fantastica minte umană*.⁶

Fenomenul s-a manifestat atât de intens, încât setea de ruine nu putea fi potolită numai de ruine adevărate, așa că ele au început să fie inventate/produse – atât în cadrul lucrărilor artistice care imaginau prezentul într-un viitor ruinat, cât și edificate (așa-numitele ruine false, asupra cărora vom reveni).

• Nostalgie

Unul dintre simptomele cel mai ușor recognoscibile ale contemplării ruinelor și ale fascinației pe care ruinele o exercită asupra noastră este nostalgia. În *Nostalgia and its Discontents*⁷, Svetlana Boym analizează diferitele nuanțe ale nostalgiei. Cuvântul „nostalgie” provine din două rădăcini din limba greacă: *nostos* (întoarcere acasă, la pământul nativ) și *algos, algia* (dor, suferință, mâhnire).

Nostalgia pare să fie un dor pentru un loc, dar este de fapt un jind pentru un timp diferit (...). Dorințele nostalgice de a întoarce istoria într-o mitologie privată sau colectivă, de a revizita timpul în manieră spațială, refuzând cedarea ireversibilității timpului care chinuie condiția umană.⁸

În împrejurări extreme, precum cele din stările de război sau cele întâlnite în societățile post-belice, nostalgia se manifestă și prin scopul de a încerca o recuperare a trecutului, a ceea ce a fost pierdut: reconstruirea orașelor distruse, restaurarea clădirilor la starea lor anterioară, restaurarea autorității instituțiilor administrative, reintrarea în rutina pre-belică.⁹

⁵ Woodward Christopher, *In Ruins*, Chatto & Windus, London, 2001, p. 15.

⁶ Macaulay Rose, *Pleasure of Ruins*, Weidenfeld and Nicolson, London, 1953, p. 39.

⁷ Boym Svetlana, *Nostalgia and its Discontents*, 2007.

⁸ *Ibid.*, p. 7.

⁹ <https://mcrassus.files.wordpress.com/2015/01/meaning-emerging-from-destruction1.pdf>, Bila Mihai, *Meaning Emerging from Destruction. Memory, War and Architecture* Lebbeus Woods' Propositions in Sarajevo, 2015, p. 6.

• Ruinofilie

Ruinofilia este un termen întâlnit tot la Svetlana Boym, în *Ruinophilia: Appreciation of Ruins*¹⁰ și caracterizează o fascinație pentru ruine specifică începutului de secol XXI. Într-o epocă ce evoluează rapid din punct de vedere digital, această fascinație este justificată de faptul că ruinele par să fie o specie pe cale de dispariție.

Ruinele reprezintă colapsul, dar ele vorbesc mai ales despre ceea ce rămâne în urma acestuia, imprimând asupra noastră șocul materialității care dispare. La fel ca alții care au cercetat și au studiat tema ruinei, și Boym remarcă ambivalența lor caracteristică, o ambivalență nu în cele din urmă temporală. *Ruinele ne fac să ne gândim la trecutul care ar fi putut fi și la viitorul care nu s-a petrecut, chinându-ne cu visuri utopice despre evadarea din ireversibilitatea timpului*¹¹.

Ruinofilia indică o contemplare a ruinei caracteristică relației noastre contemporane cu aceasta și face referire la o nostalgie care este mai degrabă reflectivă decât reconfortantă, orientată mai degrabă spre un viitor posibil, decât spre un trecut închis.

Ruinofilia nu trebuie confundată cu înclinarea spre contemplarea și aprecierea ruinelor caracteristică începuturilor esteticii ruinelor (secolul al XVIII-lea), ruinofilia fiind un concept care face referire cu precădere la ruinele modernității. Nostalgia nu este nici ea caracteristică ruinofiliei, aceasta fiind mai puțin afectată de istoria personală: ruinofilia nu este un dor resimțit pentru o casă pierdută sau o identitate, ci reprezintă o experiență materială a ireversibilității timpului.

Contemplarea contemporană a ruinelor este cea care ia seama de *perspectivism, istorie ipotetică și discontinuitate spațială* și presupune accep-

¹⁰ În Boym Svetlana, *Architecture of The Off-Modern*, Architectural Press, New York, 2008.

¹¹ <http://monumenttotransformation.org/atlas-of-transformation/html/r/ruinophilia/ruinophilia-appreciation-of-ruins-svetlana-boym.html>, accesat 2.09.2016.

tarea *lipsei de armonie și a relației dintre temporalitățile umană, istorică și naturală*.¹²

Ruinofilia se manifestă și în proiectele artistice și arhitecturale care abordează reciclarea formelor și materialelor industriale. Aceste noi proiecte, clădiri și instalații nici nu distrug trecutul, dar nici nu încearcă să-l reconstituie ci, mai curând, se orientează spre o conlucrare cu rămășițele, cu resturile, redefinind ruinele moderne din punct de vedere funcțional, utilitar, poetic, estetic. Rezultatul, o *arhitectură tranzițională eclectică*, cum o numește Boym, propune o extensie atât pe axa temporală, cât și pe cea spațială, deopotrivă spre trecut și spre viitor.

• Ruină atipică

În concordanță cu definiția adjectivului *atipic*¹³, o *ruină atipică* este o ruină care nu este „comună” și nu împărtășește caracteristicile obișnuite ale ruinei. O ruină „comună” este acea clădire a cărei construcție a fost finalizată, care a funcționat pentru o anumită perioadă de timp și care ajunge într-un stadiu avansat de degradare, ca urmare a unui eveniment nefast sau din cauza trecerii timpului în condițiile întreruperii întreținerii: acele rămășițe materiale ale clădirii, lipsite de funcțiune și de utilitate în prezent, dar care pot fi conținătoarele unei memorii individuale sau colective și care pot avea importanță culturală. În consecință, o ruină atipică poate fi acea ruină care nu îndeplinește parcursul „fresc”, ci omite etape ale procesului, devenind dinainte ruină. Prin aceasta înțelegem că ruine atipice sunt acele clădiri care nu au fost finalizate – a căror construcție nu a fost niciodată terminată sau care au fost finalizate, dar nu au funcționat niciodată, aceste condiții împiedicând obținerea unei valori culturale, sociale sau istorice.

---

¹² *Ibidem*.

¹³ ATÍPIC, -Ă, atipici, -ce, adj. Care se abate de la caracteristicile obișnuite, de la tipul comun. – Din fr. atypique., DEX '09 (2009), Dicționarul explicativ al limbii române (ediția a II-a revăzută și adăugită).

Ruina atipică aparține, aproape în mod exclusiv, modernității. Materialele de construcții caracteristice epocii fac ca aceste ruine să fie dificil de administrat. Dacă tehnicile tradiționale de construcție permiteau re folosirea materialelor în noi proiecte, betonul nu oferă această posibilitate, ceea ce îngustează orizontul acestor ruine: de multe ori construite la scară mare, ele sunt dificil de demolat, materialele nu pot fi re folosite, singura posibilitate fiind încercarea de a le oferi noi funcțiuni și a le (re)introduce în circuitul arhitectural activ. Dar acest scenariu presupune o sumă de obstacole – de la cele de ordin financiar, la cele ce țin de utilitatea clădirii. Nu mai puțin importantă în cazul acestor ruine este, desigur și latura memorială – prematur întreruptă. Faptul că aceste clădiri nu au funcționat se traduce prin faptul că ele nu au fost suportul sau mediul de desfășurare al activităților umane – în lipsa cărora clădirea nu își poate defini o identitate în cadrul comunității.

• Ruins in reverse

O optică similară este conținută și de definiția oferită de Robert Smithson ruinelor suspendate între construire și degradare. Termenul a fost introdus în eseul său, *A Tour of The Monuments of Passaic, New Jersey*¹⁴, care trece în cronică excursia printr-o suburbie tumultuos dezvoltată, pe măsură ce fotografiază și descrie corpurile utilitare situate în peisaj. El definește ca *ruins in reverse* toate noile construcții care vor fi eventual construite. Ruins in reverse reprezintă opusul ruinelor romantice, *fiindcă acele clădiri nu cad în ruine după ce au fost construite, ci se ridică în ruine dinainte de a fi construite*.¹⁵

---

¹⁴ Smithson Robert, *A Tour of The Monuments of Passaic, New Jersey*, Artforum, decembrie 1967, pp. 68-74.

¹⁵ *Ibid.*, p. 70.

• Ruina falsă

Ruina falsă, ruina manufacturată, *folly*, ruina fabricată, ruina nouă – acea construcție realizată astfel încât să pară o ruină, un fragment care să pară că aparține unei epoci trecute (de cele mai multe ori, mărețe). Scopul construirii acestor ruine false a fost întotdeauna unul de natură estetică, dar nu rareori, a fost și acela de a da seama despre un trecut glorios sau un arbore genealogic ce ar fi putut fi atribuit proprietarului, fiind în același timp o declarație de stil, clasă socială sau înclinații politice.

Deși ruinele false au căpătat o mai mare și susținută popularitate în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, când au devenit tot mai prezente (mai ales sub forma ruinelor clasice) atât în peisagistica formală, cât și în cea neregulată a grădinilor, și erau specifice proprietăților elitei europene, există opinii conform cărora impulsul de a construi ruine false are o istorie mult mai îndepărtată de atât, ajungând până în secolul al XV-lea.

• Ruin Porn(ography)

În domeniul cinematografic și artistic, ruinele întotdeauna au avut o influență și au fost prezente în diverse posturi. Însă interesul artiștilor devine din ce în ce mai mult direcționat către ruinele trecutului recent. Faptul că aceste ruine poartă amintirile unor evenimente de cele mai multe ori dureroase este, probabil, unul din motivele de atracție. Modurile de reprezentare a ruinelor variază de la cele care înfățișează ruinele într-o manieră abstractă, izolate de contextul social și istoric cărora aparțin, la cele care includ și prezențe umane sau identifică aspecte legate de istoria acestor ruine. Temerea care a apărut ca urmare a acestui curent tot mai amplu este legată de reprezentările care exclud contextul ruinelor și care îndepărtează informațiile care ar putea sensibiliza privitorul. În acest context, *ruin porn* indică gestul dezgolirii ruinelor de încărcătura lor istorică și emoțională, al ignorării acesteia și al prezentării lor ca obiecte pur estetice. *Ruin porn* este termenul utilizat (îndeosebi) pentru